

VIJESTI

ZNAJSTVENI SKUP
MATIJA DIVKOVIĆ – DJELO I VRIJEME
SARAJEVO, 11-13. XII 1981.

U Sarajevu je od 11. do 13. prosinca 1981. godine održan znanstveni skup MATIJA DIVKOVIĆ – DJELO I VRIJEME u povodu 350. obljetnice smrti Matije Divkovića (1563-1631). Skup je organizirao Institut za jezik i književnost u Sarajevu pod pokroviteljstvom Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.

Organizacioni odbor skupa predložio je znanstvenicima ovu okvirnu tematiku: 1. *Kulturnohistorijski kontekst Divkovićeve pojave i književnojezičke akcije*; 2. *Mjesto i značaj Matije Divkovića u razvoju hrvatskosrpskog literarnog jezika*; 3. *Matija Divković i njegovo mjesto u historiji književnosti*; 4. *Bosanska franjevačka provincija u Divkovićevo doba*.

Trebalo je, dakle, analizirati ulogu Matije Divkovića u razvoju našeg literarnog jezika, s pogledom na njegove odnose prema hrvatskokrkvoslavenskom srednjovjekovnom naslijeđu i renesansnoj (osobito dubrovačkoj) književnosti, te bosanskohercegovačkoj književnojezičnoj tradiciji, kao i književnopovijesno, komparatistički zasnovano, osvjetliti njegovo književno djelo u kontekstu izvora i tekstova hrvatskoglagolske i evropske književnosti srednjega vijeka, dubrovačkodalminske književnosti 16. stoljeća, te u odnosu na bosanskohercegovačko književno naslijeđe i usmeno stvaralaštvo. Očekivala se, dakako, i suvremena analiza književnoestetičke vrijednosti njegovih tekstova, kao i zahvat u problematiku Divkovićeve tehnike prevodenja sa stranih izvora. Povjesnici su tre-

bali sagledati pojavu Matije Divkovića u društvenim i kulturnopovijesnim okvirima njegova vremena.

Ovi su zadaci i želje jednim dijelom obuhvaćeni, pa i ostvareni. Pozivu iz Sarajeva odazvao se lijep broj znanstvenika iz zemlje, koji su na skupu pročitali dvadeset i pet referata (nekoliko učenjaka, na žalost, nije održalo najavljena predavanja). Rad se odvijao na jednoj plenarnoj sjednici, te u povijesnoj, književnoj i jezičnoj sekciji. Ovo posljednje je donekle otežavalo prisustvovanje predavanjima koja su se željela pratiti.

Na plenarnoj sjednici održali su predavanja Muhsin Rizvić (Sarajevo), *Matija Divković – život i književno djelo*; Herta Kuna (Sarajevo), *Lingvistička problematika Divkovićevog književnog stvaralaštva* i Srećko Džaja (München), *Društveni, duhovni i politički kontekst pisca Matije Divkovića*.

Predavanja u pojedinim sekcijama nabrajamo redoslijedom čitanja:

Povijesna sekcija: Andrija Zirdum (Sarajevo), *Franjevačka provincija Bosna Srebrena u Divkovićevo vrijeme*; Andrija Nikić (Mostar), *Franjevci u Hercegovini u Divkovićevo vrijeme*; Mato Džaja (Banjaluka), *Matija Divković u okvirima zbivanja svoga vremena*; Vančo Boškov (Skopje), *Turski dokumenti u dubrovačkom arhivu iz druge polovine 16. vijeka o odnosu katoličke i pravoslavne crkve*; Lamija Hadžiosmanović (Sarajevo), *Alhamijado literatura u Divkovićevo vrijeme (kulturno-historijski aspekt)*; Vjekosla-

va Hunski (Sarajevo), *Udio Divkovićeve knjige u procesu kulturnog uzdizanja i narodnog prosvjeđivanja*.

Književna sekcija: Anica Nazor (Zagreb), *Djela Matije Divkovića u glagoljskim rukopisima 17. i 18. stoljeća*; Ivanka Petrović (Zagreb), *»Sto čudes« Matije Divkovića u kontekstu zapadnoevropske i hrvatskoglagoljske književnosti*; Anto Kovačić (Sarajevo), *Književnopovijesni sudovi o Matiji Divkoviću i njegovom književnom stvaralaštvu*; Rafo Bogišić (Zagreb), *Dramski oblici i odnosi u djelu Matije Divkovića*; Franjo Švelec (Zadar), *Matija Divković i Mavro Vetranović*; Vančo Tuševski (Skopje), *Motiv pisanja krvlju kod Matije Divkovića*; Vojislav Maksimović (Sarajevo), *Matija Divković u svjetlu dosadašnjih istraživanja*; Josip Bratulić (Zagreb), *Divkovićeve »Besjede« kao književni tekst*; Mile Bodiroga (Mostar), *Elementi pučkog pripovijedanja u književnom djelu Matije Divkovića*.

Jezična sekcija: Dalibor Brozović (Zadar), *O posredničkoj ulozi Matije Divkovića u razvoju civilizacijsko-jezične nadgradnje*; Milan Moguš (Zagreb), *O grafemsko-fonemskim odnosima u Divkovićevim »Besjedama«*; Eduard Hercigonja (Zagreb), *Pogled na stilematiku Divkovićevih »Besjeda«*; Josip Vončina (Zagreb), *Divkovićeva jezičnostilska redakcija Vetranovićeve drame*; Milivoje Minović (Sarajevo), *Neka pitanja jezika u djelima fra Matije Divkovića (u svjetlu problematike: savremeni srpskohrvatski književni jezik – literarne tradicije – narodni govori)*; Darija Gabrić-Bagarić (Sarajevo), *Poređenje Divkovićeva i Kašićeva prijevoda »Nauka krstjanskog«*; Mijo I. Brlek (Dubrovnik), *Bosanski franjevci – pisci izvori Stullijeva Leksikona s po-*

sebnim osvrtom na Matiju Divkovića.

Osvrćemo se na predavanja usko vezana uz tematiku našega časopisa.

U skladu sa sve intenzivnijim, u posljednja dva desetljeća, studijem naših starijih književnosti u pravcu ocjene književnoestetičke vrijednosti i životnosti tekstova prošlosti za suvremenog čitatelja, kojemu je i sâm dao velik doprinos, Eduard Hercigonja se odlučuje za analizu stilematike Divkovićevih *Besjeda* (Venezia 1616), za otkrivanje i interpretaciju jezično-stilskih sredstava pisca i praćenje poetičkih osobina njegova djela u okviru književnog žanra kojemu pripada. Autor želi u Divkovićevu djelu istražiti intenzitet kontinuiteta tradicija, vidjeti da li u njegovu stilu postoji pomak u odnosu na hrvatsku srednjovjekovnu glagoljašku tradiciju 15. i 16. stoljeća. M. Divković, kao i njegovi neosporni, premda ne i jedini, uzori hrvatski glagoljaški pisci propovjedne proze, gradi svoj izraz obilno se koristeći elementima tradicionalnoga retoričkog bizantsko-staroslavenskog (ćirilometodskog) tarafareta tropa i figura. U slijedećem sloju stilematike *Besjeda* vidljivo je izravno nastavljanje na pojedine tipične stilske postupke hrvatskih glagoljaša (alterniranje morfoloških varijanata, epitet u funkciji sredstva simboličke kvalifikacije, a ne odredbe realnog svojstva, česta uporaba aorista imperfektivnih glagola sa značenjem determinirane imperfektivnosti i dr.). Naslijeđena kontaktna sinonimika iz glagoljaških neliturgijskih tekstova u Divkovićevoj je uporabi manje eksplikativna, a više sračunata na stilski učinak. U stilematici *Besjeda* osobito je karakteristična funkcija zgusnute uporabe deminutiva, gotovo nepoznata u glagoljaškim tekstovima, koja, dakle,

predstavlja prepoznatljivu izražajnu vlastitost Divkovićevu. Analiza izraza Divkovićevih *Besjeda*, tog pisca hrvatske tradicije u bosanskoj književnosti i začetnika te književnosti, govori nam o izvanredno ostvarenom skladu između formalno-izražajnih sredstava i namjere teksta. Upravo to je osiguralo iznimnu popularnost Divkovićevih djela među njegovim suvremenicima, ali i njihovu životnost za interes sadašnjosti.

Ivanka Petrović je istražila motivsko-tematske izvore i neposredne predloške zbirci Marijinih mirakula Matije Divkovića (Venezia 1611) u evropskoj i hrvatskoglagoljskoj književnosti srednjega vijeka, te proanalizirala i ocijenila Divkovićev prevodilački postupak i stvaralački pomak u odnosu na njegove uzore. Autoričin je zaključak da je M. Divković svoju zbirku Marijinih mirakula preveo s mletačke redakcije Heroltove zbirke *Promptuarium Discipuli de miraculis beatae Mariae Virginis* (Venezia 1584, 1598, 1606 [Petrus Maria Bertanus]). Osim djela njemačkog dominikanca Johanesa Herolta (kr. 14. st. – 1468), iz kojega je istim redoslijedom preveo svih stotinu tekstova, Divković je imao pred sobom i neke druge latinske izvore 13-15. stoljeća, koji su bili uzori i Heroltu, a među njima prije svega djelo *Speculum historiale* francuskog dominikanca Vincenta de Beauvaisa (†1264) čiji je tekst najočitije slijedio u legendi o Ivanu Damaskinu (34). Služeći se tako najpotpunijim razvojnim oblicima marijinske legende zrelog srednjovjekovlja, Divkovića je, kao i Heroltova zbirka Marijinih mirakula sinteza (i kraj) tisućljetnog razvoja te književne vrste na evropskom tlu. Divković je latinske tekstove preveo vrlo slobodno,

stvaralačkim postupkom, sa znatnim izmjenama i vlastitim dodacima, prilagođujući Heroltov tekst potrebama i razumijevanju svoje publike i služeći se osebjnom pripovjedačkom tehnikom. Na taj je način stvorio nekoliko tekstova antologijske vrijednosti, ali je istodobno, poznavajući slabije od svojih uzora poetiku ovog literarnog žanra, ali i kao dug svom vremenu mnogo drugačijem od srednjovjekovnog i Heroltova svijeta, svoje Marijine mirakule znatno približio obliku i sadržaju propovjedničkog »exempluma«. Divkovića zbirka, najobimnije djelo hrvatske Marijine legende, nastavila je izvan srednjega vijeka plodnu tradiciju ove legendarne literature zasvjedočenu u glagoljskim tekstovima hrvatske srednjovjekovne književnosti od 14. do 16. stoljeća. Iako se Divković nije direktno služio starijim glagoljskim zbirkama, pa ni glagoljaškim izborom iz Heroltova *Discipulusa* u 16. stoljeću, nego je ponovo, u cijelosti, preveo obimnu Heroltovu zbirku, njegovo je djelo zajedno s glagoljskim tekstovima Marijinih mirakula svjedočanstvo kontinuiranog života tog literarnog žanra na našem tlu s prepoznatljivim početkom i zalazom u evropskoj i hrvatskoj književnosti.

Da nije samo Matija Divković nastavljao na hrvatsku glagoljašku tradiciju nego da su i glagoljaši 17. i 18. stoljeća poznavali Divkovićevo književno djelo, pokazala je u svom predavanju Anica Nazor detaljno govoreći o čitanju, prepisivanju i preuzimanju u glagoljaški književni repertorij djela Matije Divkovića. Interes za Divkovićevo djelo započeo je u glagoljaškoj književnosti već za Divkovića života i nastavio se, kako danas poznati tekstovi

govore, sve do konca 18. stoljeća. Autorica navodi i proučava Divkovićeve tekstove u pet glagoljskih rukopisa iz 17. i 18. stoljeća koji sadrže prijepise iz Divkovićeve malog *Nauka krstjanskoga* (Venezia 1616) i iz *Besjeda* (Venezia 1616), a svi se čuvaju u Arhivu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. To su: 1. *Prijepisi fra Antona Depope*, franjevca trećega reda, iz 1625. i 1630. godine (sign. I a 45), koji sadrže dijelove iz Divkovićeve malog *Nauka krstjanskoga*; 2. *Košćičićeva zbirka propovijedi*, god. 1681-1684. (sign. IV a 97), u kojoj je prepisana jedna priča o svećeniku iz Divkovićeve *Besjeda*; 3. *Zbornik duhovne građe*, kr. 17. st. (sign. IV a 21), s prijepisom sedam pjesama, vezanih uz blagdan Tijela Kristova, iz malog *Nauka krstjanskoga*; 4. *Zbirka propovijedi*, kr. 17. ili poč. 18. st. (sign. IV a 67), s pričama o Antikristu iz *Besjeda*; 5. *Plač blažene Gospe*, god. 1772. (sign. IV a 71), s dva *Plača Gospi* (*Plač blažene Gospe* i *Plač drugi koji Gospa učini po ukopanju Isukrstovu*) koje je prepisao Ante Raspović, franjevac trećega reda, u Zadru iz Divkovićeve malog *Nauka krstjanskoga*. Da su glagoljaši čitali i koristili se Divkovićeve djelima, pokazuju, između ostaloga, kako autorica drži, i primjerci njegovih izdanja sačuvani u glagoljaškim samostanskim knjižnicama, pa i ukoričavanja Divkovićeve knjige pergamenom glagoljskih rukopisa. Osim toga, bosančicom, kojom su tiskana Divkovićeve djela, pisali su i sami glagoljaši, što potvrđuju brojni zapisi na tom pismu u glagoljaškim rukopisima, kao, primjerice, u kolofonima rukopisa uglednih glagoljskih pisara Broza, Kolunića i Šimuna Grebla, a isto tako i u primjercima tiskanih glagoljskih knjiga.

Dalibor Brozović analizira ulogu Matije Divkovića u razvoju pismenoga jezika u Hrvatâ i njegov udio u stvaranju potrebnih uvjeta za standardizacijske jezične procese. Autorov je zaključak da iznaddijalekatski civilizacijsko-jezični elementi u Divkovićeve jeziku, naslojeni na Divkovićeve istočnobosanski dijalekt, imaju izvor u hrvatsko-crkvenoslavenskom naslijeđu srednjega vijeka i u hrvatskoj renesansnoj književnosti 16. stoljeća, osobito dubrovačkoj. Kasniji franjevački književnici napuštaju, doduše, Divkovićeve dijalekt prihvaćanjem ikavske ili ijekavske novoštokavštine, u kojoj će se u 18. i 19. stoljeću odvijati standardizacijski procesi, ali iz Divkovićeve jezika nasljeđuju spomenute elemente i naslojavaju ih na svoju dijalekatsku osnovicu. Tako oni ostaju u naslijeđe i jezičnoj budućnosti. Brozović nadalje drži da sa sociolingvističkog stanovišta Divković kao literarna pojava ne pripada ni hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti ni književnosti katoličke obnove u koje ga književni historičari običavaju svrstavati. Divković se kao ličnost formira u 16. stoljeću, on svoju građu priprema i prikuplja u tom stoljeću, i njegovo se književno djelo na specifičan način uklapa upravo u zlatni vijek hrvatske književnosti, tj. u 16. stoljeće. A budući da svojim djelom izvršava društvenu zadaću pred drugačijom publikom, njegova je književnost i drugačija od dubrovačke, tematikom i duhom bliska književnosti srednjega vijeka, pa donekle i katoličkoj protureformaciji.

Vrijedna su i korisna za opću tematiku na ovom skupu bila predavanja A. Kovačića i V. Maksimovića koja su pokušala skupiti i sintetizirati naša dosadašnja znanja i prosudbe o Matiji Divkoviću. Anto Kovačić se, uz osvrt na

raznovrsnost proučavanja posvećenih osobi i djelu Matije Divkovića, posebno zadržao na kronologiji i vrednovanju dosadašnjih književnopovijesnih prosudbi o tom piscu. Pri tome je upozorio na probleme i zahtjeve koje Divkovićevo djelo i nadalje postavlja pred književne historičare, a svojim je pogledima i ocjenama i sâm dao lijep doprinos književnopovijesnim istraživanjima Divkovićeva djela. Vojislav Maksimović se prihvatio skupljanja i ocjene najznačajnijih radova i mišljenja o Matiji Divkoviću, obuhvativši tekstove od Filipa Lastrića i Grge Martića do recentnih priloga. Autor drži da je o Divkoviću dosta pisano i da je ocjenjivan kao pisac, javni radnik, kao prosvjetitelj, te posebno kao tumač i popularizator kršćanskog učenja, ali da su o njemu izrečena i vrlo kontradiktorna mišljenja, od znatnog precjenjivanja njegova djela do potpune negacije njegove literarne originalnosti. Njegov je zaključak da je sva, ovdje, u njegovu predavanju, spomenuta i obrađena literatura, uglavnom starijeg datuma i dosta tematski ograničena, zapravo malo rekla o književnom djelu M. Divkovića. Zbog toga valja očekivati da će se, zahvaljujući novim proučavanjima, konačno pojaviti i jedno sintetičko djelo sa cjelovitim pogledom na život i književnu pojavu bosanskog franjevca Matije Divkovića.

Posljednjega dana simpozija bio je organiziran posjet franjevačkim samostanima u Kraljevoj Sutjesci, Fojnici i Kreševu, gdje su sudionici skupa, toplo dočekani od svojih domaćina, došli u bliži dodir s duhom, tradicijom i knjiškim blagom koji su oblikovali kulturno i književno djelo Matije Divkovića i mnogih drugih bosanskih i hercegovačkih franjevaca.

U prostorijama Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine priređena je za vrijeme simpozija prigodna izložba Divkovićeve djela i djela o Divkoviću, te danas već vrlo rijetkih tekstova starijih autora koji su mu bili ili mogli biti uzorom.

Predavanja održana na ovom znanstvenom skupu bit će objavljena u posebnoj ediciji — *Zborniku radova o Matiji Divkoviću*. Predloženo je da zbornik donese i bibliografiju radova o Matiji Divkoviću, te popis sačuvanih primjeraka izdanja Divkovićeve djela u našim knjižnicama. Na skupu su također izneseni i prihvaćeni prijedlozi o izdavanju reprint i kritičkih izdanja danas već vrlo rijetkih i samo uskom krugu učenjaka čitljivih Divkovićeve djela.

Na kraju nam je ugodna dužnost da zahvalimo organizatoru na dobroj organizaciji ovog značajnog i uspjelog znanstvenog skupa i na vrlo srdačnom prijemu u Sarajevu i u franjevačkim samostanima.

Ivanka Petrović